

Camille de Peretti

AZ ISMERETLEN KLIMT-MODELL

TREND

Camille de Peretti

AZ ISMERETLEN KLIMT-MODELL

TREND

A mű eredeti címe: *L'Inconnue du portrait*

© Calmann-Lévy, 2024

Fordította: Pacskovszky Zsolt

Borítóterv: Müller Péter

A borítón Gustav Klimt *Egy hölgy arcképe* (© NPL – DeA Picture Library / Bridgeman Images) című festménye látható

Minden jog fenntartva, a kiadvány egészének vagy bármely részének a kiadó írásos engedélye nélküli sokszorosítása, másolása, egyéb engedélyköteles felhasználása – beleértve a kiadvány digitalizálását és ily módon történő többszörözését, nyilvánossághoz közvetítését – szigorúan tilos!

A kiadó könyveit kedvezménnyel
megrendelheti webáruházunkban:
www.mora.hu

Hungarian translation © Pacskovszky Zsolt, 2025

Hungarian edition © Trend Kiadó, 2025

Rosalind Franklinnek

A TÉNYEK

Gustav Klimt 1910-ben megfestette egy fiatal nő portréját háromnegyedes nézetben, leengedett hajjal, nagy barna kalappal, a nyakán prémsállal, csupasz vállal.

A *Bakfis* címet viselő festményt a bécsi Galerie Miethke mutatta be 1916-ban, majd egy ismeretlen személy vásárolta meg, akinek a neve nem maradt fenn a korabeli nyilvántartásokban.

1917-ben, egy évvel a halála előtt általunk nem ismert okból Klimt átfestette a képet: eltávolította a kalapot és a prémsállat, a vállat virágmintás, fehér kendővel fedte be, a haját pedig illedelmesen kontyba fogva ábrázolta.

1925-ben egy olaszországi művészeti galéria, a piacenai Ricci Oddi megszerezte az *Egy hölgy arcképe* című Klimt-festményt, nem tudva, hogy ez valójában a *Bakfis* átdolgozása.

Egészen 1996-ig kellett várni, hogy a piacenai egyetem egyik művészettörténet-hallgatója, Claudia Maga bebizonyítsa: nem két különböző, hanem egy és ugyanazon képről van szó, bár Klimt jócskán átfestette a korábbi, elveszettnek hitt művet.

Különös módon nem sokkal e felfedezést követően, 1997. február 22-én a festménynek másodszor is nyoma veszett, mivel ellopták.

A nyomozás évekig egy helyben topogott, mígnem 2016 nyarán egy tolvaj bevallotta az olasz rendőrségnek, hogy ő követte el a műkincsrablást. A kép nem volt már a birtokában, ugyanakkor közölte: a megbízója ígéretet tett arra, hogy a művet húsz évvel az eltűnése után visszajuttatja jogos tulajdonosának.

2019-ben a Ricci Oddi Modern Művészeti Galéria kerésze az épületre felfutott borostyánt távolította el, amikor a falba rejtve egy szemeteszsákra bukkant, benne a sértetlen festménnyel.

Egyetlen művészettörténész, kurátor és nyomozó sem tudja, ki lehetett a képen ábrázolt fiatal hölgy, és milyen titkok övezik portréja mozgalmas történetét.

ELSŐ RÉSZ

*Kezdetét vette, s elérte a vég,
Ismert a régi tragédia,
És mindig ezt játszunk, bár értenénk,*

*És örült kínja, hogyha legyűr,
Gyönyörűszép, lágy glória
Övezi, mosolygó tövis-űr.*

Georg Trakl: *Három álom III.*
Tauber Ferenc fordítása

1.

– Rá kell köpni, hogy fényesen csillogjon!

A kölyök szeme tágra nyílt a döbbenettől. Tizenkét éves lehetett, sápadt, fakó arca csupa szutyok.

– Ráköpni a cipőkre? Most hülyéskedsz?

Isidore-nak a szeme sem rebbent.

– Rá kell köpni, ha mondom, azt nagyon szeretik.

Isidore-nak megvolt a saját módszere: nem egy nagy, hanem aprócska köpések finom szájmozdulatokkal. *Pffft, pffft, pffft* – kis nyálcseppeket sercintett oda, amelyek nyálkaként ültek meg a bőrön, afféle feszesítőszerként, de nem voltak undorítóak. Már két éve dolgozott cipőpucoló-fiúként, két éve állítgatta le a székét, pakolgatta ki a dobozát és a kannáját a Bowling Green Park kovácsoltvas kerítésének hegyes végű, sűrű rúdjai mellé. Nem volt ez olyan rossz munka, tíz cent egy pár cipőért annak rendje és módja szerint. A legtöbb kuncsaftja bőkezű volt, egyesektől még a dupláját is megkapta, így talán az egyik legjobban fizetett cipőpucoló-fiú lehetett a városban.

– Mi az igazi neved?

– Gabriel.

– És miért hív mindenki Bobának?

– Nem tudom.

Isidore nem volt biztos benne, hogy a kölyöknek menni fog a dolog.

A cipőkenőcs elkészítéséhez méhviaszt kevert össze szappanpehellyel, terpentinnel és forró vízzel. Meg egy kis céklalével, hogy csillogjon. Senkinek sem adta meg a titkos receptjét. A haverja, Ben banánhéjjal érte el ugyanezt a hatást. A régi rongyokat Schmidt úrtól kapták.

De hogy a bőr fényes legyen, *ppfft, pffft*, rá kellett köpni.

Nem volt ezen mit ragozni, öt perc alatt végzett egy pár cipővel, és csúcsidőben, a tőzsde nyitása előtt és zárása után óránként tíz párral is elkészült. Ha jobban belegondolt, mindközben egy jó szakmunkás heti bére is csak húsz dollárra rúgott.

– Számold csak ki... Naponta harminc párat megpucolok, vagyis napi három, néha még négy dollár is összejön a misterektől, ami nem kevesebb, mint heti tizennyolc dollár, pajtás!

Isidore egy kicsit fényezte magát, de egy Boba-féle kölyöknek még heti tizenhat dollár is hatalmas összegnek számított.

– Igen, ez egy ilyen hely.

Isidore titka abban rejlett, hogy mindig elégedett, derűs képet vágott. Meg hogy beszélt a kuncsaftokhoz. Ha mosolygott, okosan csillogott a kék szeme.

„Hogy van mindig, uram, hogy megy az üzlet?”

Most jól jött, hogy kölyökképű, tizennyolc évesen ugyanis már igencsak idősnek számított ehhez a mesterséghez.

Isidore-ra nem volt jellemző, hogy szépen megtervezett volna előre mindent; menet közben találta ki az életét, és ez a spontaneitás már nemegyszer megmentette. A spontaneitás,

más szóval a leleményesség. Meg aztán kemény fából faragták, és ha kellett, egyetlen zokszó nélkül tovább tudott lépni. Nem volt szerencséje, ennyi. A kuncsaftjai, a cilinderes, pliszírozott szövetnadrágot viselő urak is ugyanezt gondolták: milyen kár, hogy egy ilyen kölyök csak a cipőpucolásig vitte!

Isidore-nak mázlija volt a Bowling Parkkal. Éppen akkor telepedett meg mellette, amikor az elődje, aki addig ott fényesítette a cipőket, odébbállt, és senki sem firtatta, hogyan jutott a helyhez, volt-e erről valami egyezség, vagy sem. Ha egy kölyök erre a mesterségre adta a fejét, tudta, hogy nem foglalhatja el csak úgy más helyét a járdán. Isidore-nak kemény gyerekkora volt, sem kedves simogatásokban, sem szeszélyes szórakozásokban nem volt része. Nem azok közé a gyerekek közé tartozott, akik kis vitorlásokat lökdösgettek a Central Park tavának vizén, miközben szalagdíszes dadusok vigyáztak rájuk.

– Hogy van mindig, uram, hogy megy az üzlet?

A férfi odanyújtotta a lábát Isidore-nak. Nem volt visszatérő kuncsaft, de fehér gallérja, széles csíkos nyakkendője elárulta, hogy a pénzügyi szektorban dolgozik. Isidore azonnal munkához látott, szaporán, energikusan – a Wall Street bankárai ezt szeretik.

– A kulcs a stabilitás, fiacskám! Árfolyam-emelkedés, árfolyam-emelkedés, árfolyam-emelkedés!

– Van RCA* részvénye?

– Hogyne, fiacskám, hogyne. Érdekelnek a technikai vívmányok?

* Radio Corporation of America.

– Minden érdekel, uram.

Boba buta szemekkel nézett Isidore-ra. Fogalma sem volt róla, hogy mi az az RCA, noha ez volt a csúcsok csúcsa. Némelyek egyenesen arról beszéltek, hogy egy nap majd kocsikba is rádiót lehet szerelni! És Isidore minden kuncsaftja bevásárolt RCA részvényekből. No meg a Coca-Colából, mert az alkoholtilalom miatt az üdítőital-gyártó cég részvényeinek árfolyama egy hónap alatt 25%-ot emelkedett. Vajon Boba képes lesz a helyébe lépni? Jó lenne. Isidore mindenesetre nem akart tovább cipőpucoló lenni, ezt eldöntötte.

Lotte miatt.

Pffft, pffft, pffft. Összeszorította az állkapcsát, és a rongy gyorsabban kezdett járni a kezében. Rá-rámosolygott a kuncsaftjára, az utcakölykökkel, a hozzá hasonló suhancokkal szemben viszont nem ismert irgalmat. Ha Boba átveszi a kannáját, a kefésdobozát, a székét meg az aranytojást tojó tyúkot, amit a Bowling Green jelent, akkor odaadón segítenie kell őt.

Isidore megtehetette volna, hogy egyszerűen átadja a helyet meg a varázskénőcse receptjét a kölyöknek egy kis fizetségért cserébe, ám nem akart attól a lehetőségtől elesni, hogy jó tippet kapjon. Mióta elhatározásra jutott, és úgy döntött, hogy mindent a tőzsdézésre tesz fel, nem hibázhatott. Mindenki nyereszkedik, akkor ő miért ne követhetné a példájukat? Az újságok naponta öles betűkkel adtak hírt arról, hogy milyen könnyen gazdagodtak meg egyesek, akik kockáztatni mertek. Semmi idő alatt megkeresett vagyonok, elképesztő történetek. Isidore-nak is volt annyi esze, mint másnak.

– Hogy van mindig, uram, hogy megy az üzlet?

A heti tizennyolc dollárból kényelmesen ki tudta fizetni a szobát, amelyet Bennel közösen bérelt, futotta belőle túrhe-tő kávéra, szalámira, uborkára, krumplira és hébe-hóba egy kis csempészett sörre is. Nem volt az a pialós fajta, és nem akarta, hogy meggyűljön a baja a rendőrséggel. Meg aztán harmincöt centet fizetni egy gin-tonikért egy titkos italmérés-ben, na nem, köszöni szépen, azt már nem, pláne, hogy az ember szeme bánhatta a dolgot. Városszerte szörnyű történe-tek keringtek hamisított és vakságot okozó denaturált szesszel kevert alkoholokról.

Heti tizennyolc dollár, majd a vásárnapok, amikor Isidore a haverjával, Bennel kijárogatott Coney Islandre a Loew's Theatre táncmulatságaira. Isidore nem táncolt valami jól, ennek ellenére legyeskedtek körülötte a lányok, és általában el is nyerte a kegyüket.

Vasárnaponként elképesztő volt a tömeg Coney Islanden. Munkások, diákok, tengerészek, csempészek és baseballjátékosok keveredtek egymással. Sokan családotul jöttek, a gye-rekek örömríktásokkal fürdöztek, a strandok tömve voltak, sor állt a fagyárusok előtt, és persze ott volt a Cyclone is, a vi-lág legnagyobb hullámvasútja. A Cyclone, amelytől halálra rémült az ember. Isidore mindig arra gondolt, hogy ha egy-szer egy olyan lánnyal ülne fel rá, aki nem sikoltozik, felesé-gül venné. Amikor először próbálta ki, és a koci meredeken megindult lefelé, két kézzel meg kellett fognia a fejét, nehogy hátracsapódjon, és azt hitte, megáll a szíve. Huszonöt cent egyetlen menetért!

– Köszönöm, uram, kellemes napot!

Boba egy rongyért nyúlt.

– A következőt csinálhatom én?

Isidore bólintott, és zsebre dugta az öklét.

– Jó, de nehogyan feleljtsd megkérdezni tőle, hogy megy az üzlet!

Lotte miatt akart felhagyni ezzel a mesterséggel. Egy vastag, szőke copfos, fehér ruhás, a lábán rövid szárú, szépen kipucolt kis csizmát viselő lány miatt. Ha sikítozott volna a hullámvasúton, az sem változtatott volna semmin; maga volt a megtestesült tökéletesség, porcelánbőr és babarózsaszín orca. Amikor Isidore először pillantotta meg, nevetős bárátnők hada vette körül. A csapatot láthatóan egy idősebb korú hölgy gardírozta. Úgy képzelte, nagynéni vagy unokanővér lehet, és a szóban forgó vénség hamar kiszúrta őt, gyanakvóan méregette. De akkora volt a vigadozás Coney Islanden, hogy a hangzavarban, a nevetések közepette Isidore-nak sikerült a lány közelébe férkőznie, és megkérdezte a nevét.

– Lotte.

A németesen csengő név édes muzsika volt Isidore fülének.

– Lotte? Örülök a találkozásnak, én Werther vagyok.

Csak úgy hirtelen vágta rá ezt, és Lotte szája O-ra kerekedett, mivel egyetlen vele egykorú fiú sem olvasott Goethét, legalábbis tudtával nem.

A nagy háború óta a német bevándorlók szép csendben meghúzták magukat az amerikai kontinensen, tombolt a németellenes propaganda, és elképzelhetetlen volt, hogy a *Tom*

Sawyer kalandjai helyett inkább *Az ifjú Werther szenvedéseit* tanítsák a középiskolákban. Lotténak persze fogalma sem volt róla, hogy ez azon néhány könyv egyike, amelyet Isidore valaha olvasott. A cipőpucoló-fiú számára sokkal több volt ez, mint szerencse: a sors akarata.

Az idős hölgy gyorsan lehűtötte a lelkesedésüket. Ha egy fiú az irodalmi olvasmányaival kérkedett egy fiatal lánynak, akkor nem volt messze a pillanat, hogy lefeküdjének egymással. Akár egy falusi asszony, aki rókát látott a tanya körül ólálkodni, odébb akarta terelni az ártatlan libuskáit. De Isidore szerencséjére a kisasszonyok mindenképp szerettek volna enni egy *granitát*. Érezte, hogy meg vannak számlálva a percek, ezért gyorsan megkérdezte Lottétól, hogy melyik középiskolában tanul (Spence, Upper East Side), hogy ült-e már a hullámvasúton (csak egyetlenegyszer, a barátnői nagyon féltek, de ő nem), hogy gyakran kijár-e vasárnap Coney Islandre (igen, gyakran, főleg ha szép az idő), mert akkor talán újra látják egymást jövő vasárnap (talán).

A megfelelő sorrendben tette fel a kérdéseket, nehogy túl erőszakosnak tűnjön, és a legszebb mosolyával fordult a lány felé, a különleges mosolyával, amelytől a kuncsaftjai még egy ötcentest nyomtak a markába. Azután úgy várta a következő vasárnapot, ahogy még egyetlen napot sem az életében.

Attól fogva csak a lányra tudott gondolni. Tudni szeretne volna, hogy hol van, mit csinál, hová fog menni, és hogy ő is sokat gondol-e rá.

A haverja, Ben csak nevetett rajta: „Kíváncsi vagyok, hogyan fogod megtalálni ebben a tömegben!” De nem tartott

sokáig, hogy Isidore kiszúrja az ide-oda forgolódó barátnői társaságában. Amint megpillantotta a szőke copfot, úgy érezte, egész lénye lángra lobban. Lotte ott volt, és a lány is észrevette őt. Isidore egy csepp félénkség, tartózkodás nélkül egyenesen felé indult. Semmi zavart hallgatás, ugyanott folytatták a beszélgetést, ahol a múltkor abbahagyták. Isidore rengeteg mindent akart kérdezni a lánytól, mindent tudni akart róla, magába akarta lélegezni. Vigyáznia kellett, hogy ne nézzen rá túl sokszor, mert Lotte szájától, Lotte vállától, Lotte kis mellétől, amely felsejlett a vékony fehér pamutszövet alatt, elvesztette a fejét. Amikor a lánynak indulnia kellett, Isidore megfogta a kezét, mire Lotte kissé hátrahőkölt. Isidore megsemmisülten állt.

A lány azonban következő vasárnap megint eljött. Az azt követően is, meg a többin is. És valahányszor Isidore feltűnt a közelében, a barátnői kuncogni kezdtek.

A nyakkendőű úr tíz centet csúsztatott Boba markába. A kölyök kitett magáért a köpködésben, igazán nem lehetett azzal vádolni, hogy hiányzott belőle az igyekezet.

– Idehallgass, Boba, én komolyan át akarom adni neked ezt a helyet, de beszéltetned kell őket!

– Mégis miről?

– Hát a hivatásukról, arról, hogy miben látnak fantáziát. Aztán este beszámolsz nekem mindenről, érted?

Nem, Boba láthatóan nem értette.

* * *

Lotte elmesélte Isidore-nak a családja történetét. Egy német mérnök lánya volt, aki huszonkét éves korában érkezett New Yorkba, és aztán a véletlen úgy hozta, hogy mára a fogápolásból meggazdagodott mágánás lett. Az elején Isidore félreértette mindezt. Amikor Lotte azt mondta: „apa gyára”, azt hitte, hogy a férfi egy fogkrémgyárban dolgozik. Több vasárnapot követően jött rá, hogy az emlegetett apa a gyár tulajdonosa. Azóta Isidore is vett magának egy tubus friss ízű Chlorodont, amelyet reggelente tűnődő arccal, szép gondosan a mosdókagylóba köpött. Nem vallotta be Lotténak, hogy cipőpucoló-fiú, de hogy valamennyire következetes legyen, azt mondta, egy cipőboltban eladó. Ám, mint mindenki, aki anélkül hisz a szerencséjében, hogy tisztában lenne a normákkal, Isidore is nagyot tévedett: egy cipőbolti eladó ugyanúgy elfogadhatatlan volt Lotte számára, mint egy cipőpucoló-fiú. A lány arcára kiülő csalódottságtól összerándult a gyomra. De ha tizennyolc éves az ember, a megpróbáltatások olyanok a szerelemnek, mint a szél a tűznek: eloltják a kicsiket, és felszítják a nagyokat.

– A legtöbb fickó, akinek a cipőjét fényesre fogod pucolni, a Wall Streeten dolgozik. Megtudakolod tőlük, hogy megy az üzlet, ahogy tőlem is láttad, aztán csak úgy megkérdezed: „Szóval most mibe érdemes befektetni, uram?” A válaszukat gondosan a kis fejedbe vésed, este pedig elmondod nekem, hogy mit hallottál. Ez nem olyan bonyolult, igaz?

– Nem.

Isidore azért Bobát választotta, mert ő volt a legártatlanabb képű gyerek az ír negyedben.

Egy ideje elképzelte, mi lenne, ha Lotte véletlenül a Bowling Green kerítése mellett sétálna el, és egyszer csak szembe találná magát a lánnyal kefével és ronggyal a kezében. Réimálmai voltak emiatt. Döntött, Boba jó lesz a feladatra. Két-három napig még vele marad, hogy lássa, hogyan boldogul, aztán engedi, hadd köpdössön ő helyette.

2.

Sűrű sötétség borította a második emeleti szobát, a súlya szinte agyonnyomta az anyát és nyitott szájjal fekvő gyermekét. Hat óra volt, Martha hallotta, hogy megszólal a reggeli harangszó. A rögtönzött kiságyhoz nyúlt, amelyet az első emeleti kedves szomszéd készített neki egy ládából. Felhajtotta az ingét, és a még alvó csecsemőt húsmeleg melléhez vonta.

A pufók kezek a mellbimbóba csimpaszkodtak, amelyből kicsordult egy csepp tej. A gyermek csendben szopni kezdett. Sohasem volt az a sírós fajta. A világrajöveletekor Martha egyenesen azt hitte, hogy halva született, mert egy árva hangot sem adott ki. Meglehet, jobb lett volna mindkettőjüknek, ha valóban ez történik. Hideg volt, feljebb húzta a takarót. A csecsemő most erősen bele-belecsípett: az érzés egyszerre volt fájdalmas és édes. Kinézett a szoba egyetlen ablakán, és látta, hogy odakint még nem világosodik. A szívás lassulni kezdett, a gyerek hamarosan jóllakik. Várt még néhány percet, késleltetve a pillanatot, amikor le kell lépnie a hideg padlóra, rajta a megtapadt porral. Végül az álmoságtól még kábultan odabotorkált a gyertyához, és egy gyufát megsercintve meggyújtotta.

A szoba kivilágosodott, a sarokban kirajzolódtak az asztal körvonalai, és a szekrény is, amelyben Martha a fehérneműt és az ennivalót tartotta. Lehajolt, hogy megpiszkálja a para-

zsát a kályhában. Minden este hamuval fedte be a tüzet, hogy tovább életben tartsa, reggelente pedig egy darabka szemet tett rá – ennyi is elegendőnek bizonyult, a csecsemő nyolc hónapos volt és erős. Vízet forralt a főzőrácsra a kávéhoz. Hallotta, hogy a fal túloldalán a szomszéd nyög egyet. Durva alak volt, verte a feleségét, és egykedvűen szokta meghágni. Tisztába tette és felöltöztette a csecsemőt.

Viszketett a keze. Hiába kenegette be esténként egy kis vajjal, különösen a hüvelykujja tövéénél lévő ízületet, az ekcémától hámlott a bőre. A gyárban az újonnan érkezőket a kádakhoz küldték, és a vízbe szórt szerekől vörös foltok maradtak a bőrön, az égő érzés pedig elviselhetetlen volt. Martha tudta, hogy még rosszabb lesz, ha vakarózni kezd. Rövidre vágta a körmét, de éjszaka, álmában rátört a viszketés. Reggelre a keze véres volt, a lepedő foltos.

Úgy-ahogy megtisztálkodott, csípőig érő haját felül szoros kontyba csavarta, majd az arcára fröcskölt még egy kis hideg vizet, amitől teljesen magához tért. Amikor elkészült, levágott egy szelet kenyeret, a többi visszacsomagolta a kenyharuhába, aztán állva, csípőjén a csecsemővel felhörpintette a csésze kávéját. A gyereket vastag kötött ruhába bújtatta, és kendőt dobott a vállára – igyekeznie kellett.

A dajka igencsak előnyös módon éppen a gyárral szemben lakott. A nő, aki olyan sovány volt, mint egy vízbe fúlástól megmentett macska, hét fiúra és lányra vigyázott, egytől egyig tollfeldolgozónók gyerekeire. Nem volt rossz dajka, de némelyik gyerekkel kivételezett. Egyszer vidám volt, lendületes, máskor fáradt és ingerült, és hosszú kék kötényt viselt,

takony és könnyek nyomaival, mert a kicsik mind abba sírták a könnyeiket, fújták az orrukat.

– Jó reggelt, Prato asszony.

– Jó reggelt, Martha.

– Magára bízhatom?

A csecsemő a karját nyújtotta a dajkának, aki mosolyogva vette el. Bárcsak ilyen könnyű lenne az összes babával.

– Hogyne, persze, hagyja csak nálam. Viszlát!

A gyerekfelügyelet díja magában foglalt egy tál levest is délben a még szoptató anyák számára. Duzzadó mellel rohantak ki a gyárból, sietve felhajtották a levest, megszoptatták a gyerekeiket, aztán szaladtak is vissza ugyanolyan gyorsan – mindez jó egyezség volt.

Martha beállt a gyárkapu előtti sorba a többi asszony közé. Jó százan voltak kontyba fogott hajjal a kora reggeli frissességben. A munka reggel hétkor kezdődött, és tizenkét órával később ért véget. Martha a kádaknál dolgozott két másik, hozzá hasonlóan jó erőben lévő lánnyal. Annával és Zitával. Előbbi szeplős volt és derűlátó, utóbbi ellensúly gyanánt előretolta nagy hasát, amikor a rudakat mozgatta.

A kádakat a főépülettől kissé távolabb helyezték el a belőlük áradó bűz miatt. Olyan orrfacsaró volt a szag, hogy az első napokban Marthának megfájdult tőle a feje, de aztán hozzászokott. A gyár tollforgók készítésére szakosodott. Amikor a tollak megérkeztek, már nedvesek és nehezek voltak a fertőtlenítéshez használt alkoholos, sós vizes keveréktől.

Martha, Anna és Zita a tisztítást végezték. A zsákokból a kádakba öntötték a tollakat, és a mosószerből tejszerűvé vált,

bézs színű vizet kavargatták. Ezernyi szürke darumadártollat, amelyek egymáshoz tapadtak, ágaik egybefonódtak. Felszínre bukkanó hegyes végű gerincük és vékonyka sugaraik örvénylése lassan hipnotikus jelleget öltött, és a másik irányban kellett folytatni a víz kavargatását, míg a törékeny, ragadós tollak végül szét nem váltak. Monoton munka volt, komoly fizikai erőt követelt, de Martha a maga tizenhét évével bírta a strapát. Nem volt olyan beszédes, mint két társa, ennek ellenére Anna és Zita gyorsan szárnyaik alá vették az új jövővényt. Talán sajnálatot váltott ki belőlük? A fiatal nő szeméből szomorú kedvesség áradt, mintha szívét a hallgatás köve nyomta volna.

„Nézd, viharos szomorúság / Nővére, rémült csónak merül alá / a csillagok és az éj / hallgató arc alatt.”* Egyszer egy este Martha a saját verseiket szavaló költőket hallgatott, csodálatos volt az egész. Ám az efféle szép dolgokkal csak futólag ismerkedett meg – igen, létezik költészet is a világon, de nem neki találták ki.

A tél végéig várt, mielőtt idejött, a baba akkor már hat hónapos volt, ideje volt cselekedni. Teletömte a babakocsit a kevéske holmijukkal, szoknyája szegélyébe varrta soványka megtakarított pénzét, kontyba fogta a haját, és kora reggel útnak indult, felfelé a Duna mentén, mert nem látott más kiutat, mint hogy elhagyja a nagy császárvárost, Bécset, amelynek pompája nyomasztóan hatott makulátlan homlokzataival, hintóival és robajló gépkocsijaival. Bécset és a járdáit,

* Georg Trakl: *Panasz* (Rónay György fordítása).

ahol az elegáns, tollas kalapos hölgyekkel az úgynevezett „vonalas” lányok keveredtek – azért nevezték így őket, mert a rendőrség egy láthatatlan vonallal jelölte ki azt a kövezet-részt, ahol üzletszerű kéjelgést folytathattak. És Bécsben egymást érték a bordélyházak, az éjszakai mulatók és a kabarék is. A női testet minden órában, különféle árakon nyilvánosan kínálgatták. A cilinderes, fekete szalonkabátos úriemberek számára olyan egyszerű volt nőt szerezni egy negyedóra vagy egy teljes éjszakára, mint egy csomag cigarettát venni. Kétszáz korona egy operatáncosnőért, két korona egy rosszul kifestett utcalányért. Martha nem volt ostoba: amilyen helyzetbe került, előbb-utóbb ő is ezeknek az éhes, szomorú nőknek a fáradt csoportjában kötött volna ki, akik élvezet nélkül árulták a gyönyört, és mind kórházban végezték. Szép arca volt, még egy festőnek is modellt ült. De ő kényesen vigyázott a becsületére.

Úgy élt most, mint holmi tiszta, rendes kis öregasszony. Az ételen, a lakbéren és a csecsemőmegőrzésen kívül semmire sem költött. Se bálók, se szórakozás, se eljárógatások otthonról, se alkohol. Vasárnaponként elment a mosodába, hogy kimossa a gyerek fehéreneműjét, majd a misére, hogy a templom hideg csendjében a lelkét is megtisztítsa, és ápolja a szerettei emlékét. Így, hogy nem képzelhette magát szabadnak, egyedül az töltötte el büntudattal teli büszkeséggel, hogy nem adósa senkinek semmivel.

Harminc kilométernyire tolta el a babakocsit Béctől, és Leobendorfbán állt meg egy kávézó piros cégtáblája előtt. Belépett az ajtón, és megkérdezte a pultnál, hogy nem akad-e

náluk valamilyen munka. A kávézót vezető asszony tetőtől talpig végigmérte.

– Miért nem nézi meg a tollfeldolgozót? Itt van a város szélén, a főutca végén. Ott magafajta lányokat alkalmaznak.

Martha tisztában volt vele, hogy a semmi felett egyensúlyoz egy gerendán, egy csecsemővel a hátán. De azt is tudta, hogy a gyárakban kevésbé nézik rossz szemmel a házasságon kívül született gyereket nevelő anyákat, és hogy a falvakban a fattyúk száma messze meghaladja a törvényes utódokét.

– Itt kellene hagynia a csöppséget nálam, amíg megkérdezi.

– Valóban megtenné? Itt hagyhatom magánál? Meglátja, nagyon jó gyerek, soha nem sír.

Az asszony bólintott.

– Én is szültem hét gyereket, úgyhogy a sírás... hozzá vagyok szokva. De azért ne maradjon el sokáig!

A munkavezető megkérdezte, hogy van-e tapasztalata.

– Nincs, de jó munkaerő vagyok.

Van-e referenciája.

– Nincs, de becsületes lány vagyok.

Ennyi is elég volt.

Attól kezdve görnyedt háttal, a víz felszínén lebegő tollakat kavargatva figyelte a napok múlását. Amikor a gyermekkel a mellén, kimerülten lefeküdt aludni, a csecsemő testének melegétől álomba merült, és sokszor ahhoz sem volt ereje, hogy betegye a bölcsőbe, amelyet Gruber úr fabrikált.

Gruber úr nagyon szerette Marthát. Ahhoz már túl öreg volt, hogy udvaroljon neki, de szinte bármivel állt volna elő

a lány, teljesítette volna a kérését „jósomszédi szívességből”. Mézesmázosan mosolygott a csecsemőre, és mindig kedves illedelmességgel emelte meg a sapkáját, ha szembetalálkoztak a lépcsőházban, mintha Martha úrihölgy lenne, jóllehet a legkevésbé sem volt az. Többször kínálgatta pálinkával is „barátságból”, de a lány nemet mondott az ajánlatra.

Most este is bekopogott.

– Elnézést, Martha asszony, nem akarom zavarni, de hoztam egy kis almás pitét.

A lány az ajtónyílásban maradt.

– Köszönöm, Gruber úr, igazán kedves öntől, nem kellett volna.

A férfi mosolyogva nézett rá.

– Jól van a baba?

– Igen, köszönöm, jól viselkedik.

– Már alszik?

– Igen.

– Neki ne adjon a pitéből, mert rum van benne.

Gruber úr felnevetett, de Martha erőltetettnek érezte a nevetését. Nagyon fáradt volt; be kellett volna hívnia a szomszédot, hogy együtt egyék meg a pitét, de – csak homályosan tudta ezt megfogalmazni magában – volt a férfi ragaszkodásában valami tolakodó, ami azt súgta neki, hogy legyen óvatos. A férfi persze figyelmes, barátságos, és ha valaki anynyira egyedül van, mint ő, miért utasítaná vissza egy szomszéd jóindulatú barátságát?

A legkevésbé sem szeretett volna udvariatlannak tűnni. Még mindig a kallantyújn tartotta a kezét. Zavarba hozta,

ahogy Gruber úr ott állt az ajtó előtt, egészen közel hajolva hozzá a nyíláson át. Alig volt érzékelhető ez az egész, talán valamiféle előérzet lehetett, fojtott zavar. A férfi továbbra is csendben mosolygott rá. Némelyek azt mondták volna, hogy majomvigyorral, habár Martha még soha életében nem látott majmot. Úgy érezte, hogy Gruber úr ráerőlteti magát, hallgatólagos parancssal előírja neki, hogy tisztelje benne a férfit. Megtagadni ezt tőle szörnyű sértés lett volna. Arra várt, hogy a lány megkönnyítse a dolgát.

Martha nyugtatgatni próbálta magát, leküzdeni a torkát szorongató furcsa érzést. Csupán képzelődik. Gruber úr csak egy barát, aki segíteni akar neki, mert sajnálja őt; sokakban sajnálatot kelt, ezt ő is tudja. Ha elég bátor lett volna, megpróbálta volna kiolvasni ezt Gruber úr szeméből, mert a maga naiv módján úgy hitte, az emberek szeme nem hazudik. De éppen azért, mert félt, hogy a nyájasságon kívül mást is meglát benne, a padlóra szegezte a tekintetét. Ettől csak még imádnivalóbbnak vagy még törekenyebbnek tűnt – ki tudja, mit gondolt abban a pillanatban az első emeleti szomszéd a tizenhét éves lányról, aki teherbe esett, és a gyerekével együtt elmene-kült Bécsből, hogy egy olyan lepusztult panzióban keressen menedéket, mint amilyenben laktak.

– Jól van, Martha? – A férfi a karjára tette a kezét, de a lány meg sem moccant. – Tudja, aggódom magáért. Nem könnyű fiatal anyának lenni...

A férfi őszinte hangot ütött meg. Martha egy pillanatra megnyugodott, talán csak ő gondolt rosszat. Amilyen öreg, Gruber úr akár a nagypja is lehetne!

– Kedves magától, de ne aggódjon értem, Gruber úr! Csak hosszúak a napok, fáradt vagyok, aludnom kell, azt hiszem.

– Hogyne, hogyne, megértem, akkor hát...

A férfi ezúttal merőn, vágytól kitágult pupillákkal bámult rá. Martha megborzongott.

– Akkor hát... jó éjszakát... Martha.

A lány szíve olyan hevesen kezdett verni, hogy úgy érezte, Gruber úr is hallja a félelmét. Volt még annyi ereje, hogy megformálja a szavakat:

– Jó éjszakát, Gruber úr, nagyon köszönöm a pitét!

Olyan lassan csukta be az ajtót, amennyire csak tudta, hogy ne látszódjon rajta: mindent megértett. Mostantól kezdve félelmet fog kelteni benne ez az ember, valahányszor egymásba botlanak a házban. A vékony faajtóra tapasztotta a fülét, és meghallotta a lépcsőn lefelé tartó férfi egyenletes lépteit, mintha szándékosan keményen taposott volna minden egyes lépcsőfokra, és a léptei azt mondták volna: „visszajövünk”.